

ÁLTALÁNOS INDOKOLÁS

A Polgári Törvénykönyvről szóló 2013. évi V. törvény (a továbbiakban: Ptk.) behajtási költségátalányt is szabályozó 6:155. §-a (illetve a 2014. március 15-ig hatályban volt, a Polgári Törvénykönyvről szóló 1959. évi IV. törvény 301/A-301/B. §-ai) a kereskedelmi ügyletekhez kapcsolódó késedelmes fizetések elleni fellépésről szóló 2011/7/EU irányelv (a továbbiakban: irányelv) átültetését szolgálta.

Gyakori és komoly következményekkel járó probléma volt ugyanis az, hogy a gazdasági szereplők egymás közötti vagy a gazdasági szereplők és a velük szerződő hatóságok (a továbbiakban: szerződő hatóság) közötti kereskedelmi ügyletekben a fizetésre gyakran jelentős késedelemmel került sor. Ezért az irányelv nyíltan vállalt célja az volt, hogy a szerződéses kapcsolatokban a fizetési fegyelmet erősítse.

A behajtási költségátalányra vonatkozó Ptk.-beli szabályozással kapcsolatban a vállalkozások és a szerződő hatóságok gyakorlatában kezdettől fogva számos probléma merült fel. A törvényjavaslat, illetve az abban javasolt szabályozás (a továbbiakban: Javaslat) ezért e problémák megoldásához megteszi mindazt a jogalkotási lépést, ami az irányelv helyes értelmezése alapján, annak megfelelő tartalommal történő átültetéséhez – immár a gyakorlatban felmerült tapasztalatok tükrében – a jogi szabályozás szintjén lehetséges. Az eddig megvalósított implementáció – jelen Javaslat szerinti – megújításának célja tehát az, hogy a szabályozás feleljen meg az irányelv elvárásainak, szabályozási logikájának, ezt azonban úgy tegye, hogy sem a vállalkozásokra, sem pedig a szerződő hatóságokra ne rakjon rá olyan – adott esetben csupán adminisztrációs – terheket, amelyek az irányelvből közvetlenül nem következnek, sőt hatásukban annak gyakorlati céljaival is ellentétben állnak.

A Javaslat figyelemmel volt arra a körülményre, hogy az irányelv Ptk. szerinti implementációja megújításának első állomásaként az Országgyűlés már megalkotta a Polgári Törvénykönyvről szóló 2013. évi V. törvény hatálybalépésével összefüggő átmeneti és felhatalmazó rendelkezésekről szóló 2013. évi CLXXVII. törvény (a továbbiakban: Ptké.) módosítását is tartalmazó 2015. évi LXXI. törvény 26. §-át, amely a Ptké-t egy új 53/B. §-sal, továbbá a „Behajtási költségátalány megfizetése” alcímmel egészítette ki, és a Ptk. 6:155. § (2) bekezdéséhez kapcsolódóan a következőképpen rendelkezett:

„53/B. § Vállalkozások közötti szerződésből, illetve szerződő hatóságnak szerződő hatóságnak nem minősülő vállalkozással kötött szerződéséből eredő fizetési késedelem esetén a behajtási költségátalány megfizetésére – a Ptk. hatálybalépését megelőzően kötött szerződések tekintetében is – a Ptk. rendelkezéseit kell alkalmazni, így a kötelezett, illetve a szerződő hatóság a behajtási költségátalány megfizetésére nem köteles, ha az erre irányuló igény érvényesítése során a késedelmet kimentí.”

A jogalkotó már e módosító rendelkezés kapcsán is abból indult ki, hogy az irányelv nemcsak a késedelemi kamat, de a behajtási költségátalány megfizetésére irányuló kötelezettség bekövetkezéséhez is a felróhatóság feltételét fűzi. Mivel a magyar polgári jog a késedelemi kamatfizetési kötelezettséget (hagyományosan) a késedelem objektív szankciójaként szabályozta, az irányelv hazai átültetésekor a jogalkotó a behajtási költségátalány megfizetésére irányuló kötelezettséget is ugyanilyen jellegű intézménynek tekintette. A Ptk. azonban kizárólag a késedelemi kamat vonatkozásában rendelkezik úgy, hogy azt a késedelmes adósnak akkor is meg kell fizetnie, ha a késedelem alól magát kimentí. Ezt a Ptk. két rendelkezése is világossá teszi: az egyik közvetlenül mondja ki, a másik pedig közvetett módon. A közvetlen

szabályt a Ptk. 6:48. § (4) bekezdése tartalmazza, eszerint: „*A kamatfizetési kötelezettség akkor is beáll, ha a kötelezett késedelmét kimenti.*” A másik szabály a kötelezetti késedelem körében található, közvetlenül a behajtási költségátalányra vonatkozó szabályokat megelőző rendelkezések között. A Ptk. 6:154. § (3) bekezdése szerint ugyanis „*A kötelezett köteles megtéríteni a jogosultnak a késelemből eredő, pénztartozás esetén a késedelmi kamatot meghaladó kárát, kivéve, ha a késedelmét kimenti.*” Mindkét szabály csak a késedelmi kamatot sorolja abba a kivételes körbe, amely a késedelem jogkövetkezményeként a kimentésre való tekintet nélkül követelhető. A behajtási költségátalány ezzel szemben – lényegében *sui generis* jogintézményként – a jogosult pénztartozásból eredő, de a késedelmi kamatot meghaladó kárának megtérítését kívánja szolgálni kárátalány formájában, vagyis mindazon intézkedések költségeinek átalány formájában való megtérítését biztosítja a hitelező számára, amelyek a határidőre való teljesítés elmaradása miatt a követelés érvényesítésével kapcsolatosan felmerülhetnek. Ezek ugyanis a hitelező lehetséges kárát képezik.

A behajtási költségátalány funkciója tehát a kár egyik elemének, nevezetesen a kárigény érvényesítésével kapcsolatosan keletkezett költségek megtérülésének biztosítása. Rendeltetését tekintve így inkább a késedelemmel, mint szerződésszegéssel okozott kártérítési felelősséggel, mintsem a teljesítés elmaradása miatti objektív szankcióként alkalmazandó kamatfizetési kötelezettséggel rokonítható. Ez a jellegzetessége alapvetően arra utal, hogy a behajtási költségátalány kárfelelősségi jellegű jogintézmény, amelynél a felelősség alól kimentésnek van helye, abban az esetben is, ha ennek lehetősége az új Ptk. szerint kétségtelenül megnehezült.

Mínt hogy a kimentésre értelemszerűen az igény érvényesítése során kerülhet sor (amint erre a Ptké. 53/B. §-a kifejezetten is utal), a kimentés lehetőségének biztosítása az igény érvényesítését feltételezi. E szabályozás következményeként megoldhatónak tűntek a gyakorlatban felmerült számviteli, illetve könyvelési problémák is. A Ptké. jelzett szabályozása azonban – a gyakorlati tapasztalatok tükrében – nem váltotta be a hozzá fűzött reményeket. A számviteli szakemberek és a könyvelésre kötelezett vállalkozások vezetői körében a szándék és a normatartalom tekintetében továbbra is megoszlottak az álláspontok, amely lényegében azzal volt magyarázható, hogy a Ptk. 6:155. § (2) bekezdése – a Ptké. fentebb említett kiegészítő szabályától függetlenül – változatlan maradt.

Ezért a Javaslat az irányelv átültetésére vonatkozó szabályozás új elemeként abból indult ki, hogy indokolt lenne a Ptk.-t megkímélni az annak rendszerébe nehezen illeszthető behajtási költségátalány intézményétől, és az ezen intézményt érintő rendelkezéseket külön törvényben megfogalmazni. Ez ugyanis nemcsak megóvná a Ptk.-t az intézmény kapcsán felmerült és széles körű elégedetlenséget okozó jogalkalmazási problémák kedvezőtlen hatásától, de az irányelv e tárgykört is érintő esetleges változtatásai esetén megkímélné a Ptk.-t az e körben szükségessé váló módosítási igényektől is.

Ezen túlmenően a külön törvényben való szabályozás arra is módot ad, hogy a behajtási költségátalányt a jogalkotó immár valóban – a fentebb említettek szerinti – sajátos jogintézményként kezelje, és ilyenként helyezze el a jogszabályok rendszerében, ezzel biztosítva egyúttal annak lehetőségét is, hogy az ne szükségképpen csak a Ptk., hanem elsősorban és inkább az irányelv szabályozási technikájához és logikájához igazodhasson. Látni kell ugyanis, hogy a behajtási költségátalánynak a jelen gazdasági és társadalmi körülményeiben gyökerező újszerű intézménye semmiképpen nem tartozik azon klasszikus magánjogi intézmények közé, amelynek feltétlenül a Ptk.-ban lenne a helye. A Javaslat ennek megfelelően önálló törvény alkotását irányozza elő a behajtási költségátalány intézményére vonatkozóan.

RÉSZLETES INDOKOLÁS

Az 1. §-hoz

E rendelkezés a Javaslat alanyi és tárgyi hatályát határozza meg, egyértelművé téve, hogy annak törvényként való elfogadása esetén a szabályozás egyfelől a vállalkozások közötti, valamint a vállalkozás és szerződő hatóság közötti kereskedelmi ügyletekre, másfelől pedig ezen ügyletek ellenértékének kiegyenlítéseként teljesített valamennyi fizetésre terjed ki. Ebben új elem, hogy a törvény hatálya az irányelvnek megfelelően csak az érintett jogalanyok kereskedelmi ügyletekből eredő pénzköveteléseinek teljesítésére vonatkozik.

A 2. §-hoz

A Javaslat nem mellőzhette a benne előforduló fogalmaknak – értelmező rendelkezés keretei között történő – meghatározását, amelyek esetében ugyancsak az irányelv rendelkezéseit vette alapul. Ezek között új elemnek – az 1. §-ban foglaltakból következően – a kereskedelmi ügylet fogalmának meghatározása tekinthető. A Ptk. 6:155. § (2) bekezdése ugyanis nyitva hagyta azt a kérdést, hogy a behajtási költségátalányra vonatkozó rendelkezések milyen fizetési ügyletek körében alkalmazhatók. Ez a körülmény önmagában is jogalkalmazási bizonytalanságot generált. Ezt a hiányosságot a Javaslat szerinti új szabályozás pótolja, amikor az irányelvvel összhangban csupán e § 1. pontjában meghatározott kereskedelmi ügyletekből eredő fizetési késedelmekre nézve írja elő a behajtási költségátalány fizetésének kötelezettségét. Kereskedelmi ügyletnek e szerint a vállalkozások, illetve vállalkozások és szerződő hatóságok között lebonyolított olyan ügyletek minősülnek, amelyeknek tárgya fizetés ellenében áruk adásvétele vagy szolgáltatások nyújtása.

A 3. §-hoz

A Ptk. a behajtási költségátalány megfizetésére irányuló kötelezettség tekintetében – szabályozási módszerének megfelelően – a „köteles fizetni” fordulatot alkalmazza, hasonlóan a késedelmi kamatfizetési kötelezettséghez, amellyel összefüggésben a Ptk. szintén úgy fogalmaz, hogy azt a kötelezett fizetni köteles. Ez természetesen a behajtási költségátalány vonatkozásában sem jelenti azt, hogy a jogosult köteles az erre vonatkozó jogát érvényesíteni. Tény ugyanakkor, hogy az irányelv más szabályozási logikát követ, amikor nem a kötelezett fizetési kötelezettségére, hanem a jogosult jogosultságára fókuszál, és ennek megfelelően – a Ptk.-tól eltérően – úgy fogalmaz, hogy a kötelezett fizetési késedelme esetén a jogosult a behajtási költségátalányra külön fizetési felszólítás nélkül jogosult. Nem vitatható, hogy ami az egyik fél oldalán jogosultságot, az a másik fél terhére szükségszerűen kötelezettséget jelent. Kérdés azonban, hogy a kötelezett akkor is köteles-e teljesíteni a behajtási költségátalány megfizetésére vonatkozó kötelezettségét, ha arra a jogosult nem tart igényt. Ha pedig ebben az esetben ilyen kötelezettség a kötelezettet nem terheli, vajon kell-e a jogosultnak bármilyen (adott esetben joglemondó) jognyilatkozatot tennie ahhoz, hogy a kötelezett a teljesítést e körben jogszerűen visszatarthassa. A Ptk. hatályos szabályai valóban arra engednek következtetni, hogy e kötelezetti magatartáshoz a jogosultnak le kell mondania a behajtási költségátalány iránti követeléséről, míg az irányelvből inkább az következik, hogy a jogosultnak megvan ugyan a jogosultsága a behajtási költségátalány követelésére, de szabadon dönthet arról, hogy ezzel élni kíván-e, vagyis igényli-e a kötelezettől, hogy az erre vonatkozó követelését teljesítse.

A Javaslát ezért az irányelv megközelítését veszi alapul, és e körben úgy rendelkezik, hogy a kötelezett fizetési késedelme esetén a jogosult igényt tarthat a behajtási költségátalányra [3. § (1) bek.].

A jogosultság fennállásától bizonyos értelemben független kérdés a behajtási költségátalány iránti követelés érvényesítésének, esedékességének kérdése. Ebben a vonatkozásban az irányelv egyértelmű: a szóban forgó követelés érvényesítéséhez a jogosult részéről előzetes felszólítás nem szükséges. Ilyet természetesen a Javaslát sem követelhet meg, azt azonban előírhatja, hogy a szóban forgó követelés érvényesítéséhez a késedelem bekövetkezésétől számított egy éves jogvesztő határidőn belül van csupán lehetőség. Annak érdekében ugyanis, hogy a kötelezett ne legyen túl hosszú ideig bizonytalanságban afelől, hogy a jogosult ténylegesen igényli-e a behajtási költségátalány megfizetését, célszerűnek tűnt az erre vonatkozó követelés tekintetében jogvesztő határidő előírása. A Javaslát ugyanakkor azt is egyértelművé teszi, hogy a behajtási költségátalány iránti igény esedékessé tételéhez előzetes felszólításra nincs szükség, azt a kötelezettnek önkéntesen kell teljesítenie. Ennek megfelelően a követelés esedékességének időpontja az önkéntes teljesítés időpontja.

Ha önkéntes teljesítés hiányában a jogosult igényt tart a behajtási költségátalányra, azt érvényesítenie kell. A követelés esedékességének időpontja ebben az esetben a teljesítésre való első felszólítás időpontja. A behajtási költségátalányt a kötelezett késedelmbe esése napjától számított egy éves jogvesztő határidőn belül lehet érvényesíteni [3. § (2) bek.].

Természetesen megtartja a Javaslát a Ptké. 53/B. §-ában – az irányelvvel ugyancsak összhangban – már korábban megfogalmazott azt a rendelkezést is, hogy a vállalkozás, illetve a szerződő hatóság a behajtási költségátalány megfizetésére nem köteles, ha az erre irányuló igény érvényesítése során a késedelmét kimenti [3. § (3) bek.]. Ezzel a Javaslát is magáévá teszi azt az álláspontot, amely szerint a behajtási költségátalányra vonatkozó igénynek a kötelezettel szembeni érvényesítéséig a fizetési kötelezettség teljesítését illetően lényegében függő jogi helyzet alakul ki, hiszen a kötelezettnek csupán az igény érvényesítése során nyílik lehetősége arra, hogy a késedelmét kimentse, általa pedig mentesülhessen a behajtási költségátalány megfizetésének kötelezettsége alól.

Változtatás nélkül veszi át a Javaslát a Ptk. 6:155. § (2) bekezdésének az irányelvvel összhangban álló azokat a rendelkezéseit, amelyek a jogalkalmazási gyakorlatban nem okoztak problémát [3. § (4) és (5) bek.].

A 4. §-hoz

A Javaslát e §-a a törvény mihamarabbi hatálybalépését irányozza elő annak érdekében, hogy az abban foglaltak még a 2015. üzleti évi beszámolók elkészítésének időpontjában alkalmazásra kerülhessenek.

Az 5. §-hoz

Mivel a Javaslát a behajtási költségátalány fizetésére kötelezettek, a követelésről való lemondás tekintetében pedig a jogosultak adminisztrációs terheinek csökkentését célozza, ezen előnyöket azok részére is biztosítani kell, akik e törvény hatálybalépését megelőzően kötött szerződések,

kereskedelmi ügyletek tekintetében estek teljesítési késedelembe. Ez a késedelem beállhatott már a Javaslat törvényként történő hatálybalépése előtt, de azt követően is bekövetkezhet. Ezért a Javaslat átmeneti rendelkezésként mindkét esetre a Javaslat szabályainak alkalmazását rendeli. Annak érdekében azonban, hogy a Javaslat törvényként történő hatálybalépésekor már fennálló kötelezetti késedelem esetén a behajtási költségátalány követelésére jogosultak jogai és törvényes érdekei ne csorbuljanak, a Javaslat előírja, hogy a törvény hatálybalépésekor már fennálló késedelem esetén a behajtási költségátalány érvényesítésére megszabott jogvesztő határidőt a törvény hatálybalépésétől kell számítani. Ha a jogosult a törvény hatálybalépéséig e követeléséről már lemondott vagy az erre irányuló igénye bármely más okból megszűnt, úgy erre az esetre a Javaslat által az igény érvényesítésére biztosított egy éves határidő nyilvánvalóan nem vonatkozik, hiszen az ilyen késedelem nem tekinthető fennállónak. Ugyanakkor a törvény hatálybalépésekor fennálló késedelem esetén a Javaslat 3. § (2) bekezdése csak a jogvesztő határidő számítása tekintetében tartalmaz speciális rendelkezést, a behajtási költségátalányra irányuló igény esedékességét illetően azonban nem.

A 6. §-hoz

E rendelkezés az ún. jogharmonizációs záradékot foglalja magában.

A 7. §-hoz

A korábbi késedelmekre vonatkozó átmeneti rendelkezést kiegészíti egy átmeneti számviteli szabály is azokra vonatkozóan, akik a könyveikben – a korábbi szabályok figyelembe vételével – kimutattak behajtási költségátalány miatti kötelezettséget. A Javaslat szerint ezen vállalkozások az új szabályok hatálybalépésekor kimutatott – a jogosult által ezen időpontig nem követelt – behajtási költségátalány miatti kötelezettségeiket az egyéb bevételekkel szemben megszüntetik. Ezzel mentesülnek az önellenőrzési kötelezettség alól, mind számviteli, mind adózási szempontból.

A 8. §-hoz

Végezetül a Javaslat a behajtási költségátalányra vonatkozó eddigi, a Ptk.-ban és Ptké.-ben található szabályozás hatályon kívül helyezéséről rendelkezik.